

1. กรรมวิธีการแช่เยือกแข็ง

กรรมวิธีการแช่เยือกแข็ง จะแบ่งออกเป็นขั้นตอนที่สำคัญต่อไปนี้

1.1 การเตรียมการก่อนการแช่แข็ง (prefreezing treatment)

1.1.1 การตรวจสอบคุณภาพของวัตถุดิบ เมื่อรับวัตถุดิบมาแล้ว เพื่อให้ตรงตามลักษณะที่ต้องการ ได้แก่ ความสด ขนาด รูปร่าง ความสมบูรณ์ หรือดูตำหนิต่าง ๆ

1.1.2 การเตรียมวัตถุดิบ โดยการล้างในน้ำที่สะอาด ควบคุมอุณหภูมิไม่เกิน 5 °ซ เพื่อขจัดเชื้อจุลินทรีย์และสิ่งแปลกปลอมให้หลุดไป --> คัดขนาดและคุณภาพ -->

ปอกเปลือก / แล่/ ตัดแต่งตามรูปแบบ หรือลักษณะของผลิตภัณฑ์ ที่ต้องการ

1.1.3 การคัดขนาดและชั่งน้ำหนัก -> ล้างน้ำเย็นให้สะอาด --> ชั่งน้ำหนักตามขนาดบรรจุต่าง ๆ ที่ต้องการ

1.1.4 การจัดเรียง โดยการจัดเรียงลงในบล็อก (ถ้าเป็นการแช่แข็งแบบบล็อกอาจเติมน้ำ หรือไม่เติมน้ำถ้าเป็นการแช่แข็งแบบ Semi-IQF)

1.2 การแช่เยือกแข็ง

1.2.1 ลักษณะของผลิตภัณฑ์แช่เยือกแข็ง มี 3 แบบ ได้แก่

ก. แบบ block คือการแช่แข็งแบบเป็นก้อน โดยการจัดเรียงวัตถุดิบใน block(ถาดเหล็ก) แล้วเติมน้ำให้เต็ม ซึ่งจะเป็นการเคลือบน้ำไปในตัว

ข. แบบ Semi-IQF เป็นการแช่แข็งโดยการจัดเรียงวัตถุดิบแต่ไม่เติมน้ำเพื่อจะได้เคาะออกเป็นตัว ๆ ได้หลังจากการแช่เยือกแข็งแล้ว

ค. แบบ IQF (Individual Quick Freezing) เป็นการแช่แข็งแบบเป็นตัว / ชิ้นเดียว ๆ ซึ่งเป็นการแช่แข็งโดยการ ใช้เครื่องแช่แข็ง Airblast แบบ Belt freezing หรือ แบบ Fluidized bed freezing หรือโดยการใช้ไนโตรเจนเหลว หรือคาร์บอนไดออกไซด์เหลวฉีดพ่น

1.2.2 วิธีการแช่เยือกแข็ง

วิธีการแช่เยือกแข็งที่มีการใช้ในผลิตภัณฑ์ประมง มีหลายวิธี ได้แก่

ก. Airblast freezing เป็นวิธีการที่อาศัยอากาศเย็นจัดที่มีการหมุนเวียน อย่างแรงเพื่อช่วยให้อัตราการแช่เยือกแข็งเกิดได้เร็วขึ้น ซึ่งวิธีนี้มี 2 รูปแบบ คือ

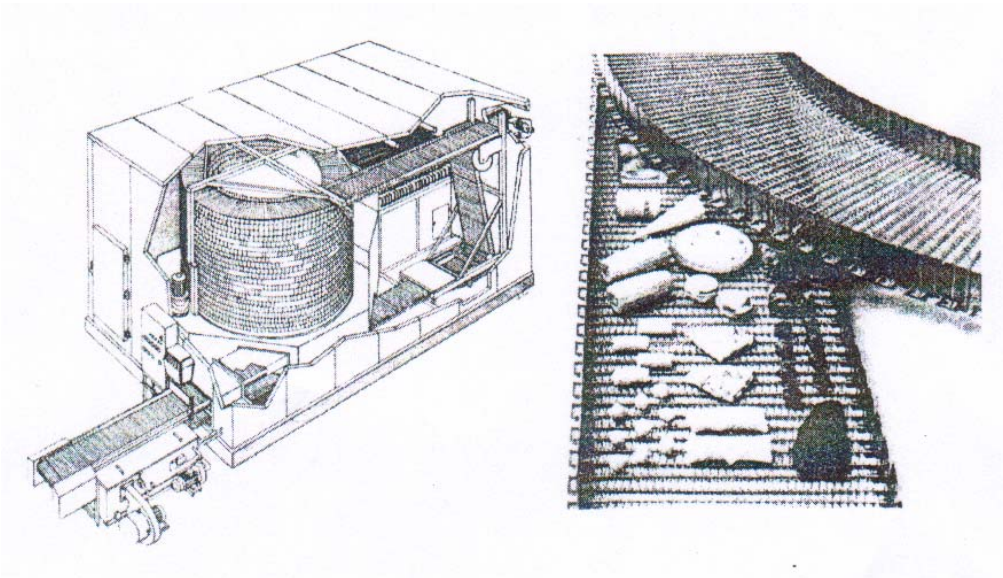
- **Tunnel freezing** วิธีการนี้จะนำผลิตภัณฑ์วางบนชั้นหรือรถเข็นหลาย ๆ ชั้น แล้วค่อย ๆ เคลื่อนชั้นหรือรถเข็นเข้าไปในอุโมงค์ที่มีลมเย็นจัด (อุณหภูมิ -18°C ถึง -34°C) เคลื่อนที่ในทิศทางตรงข้ามกับการเคลื่อนที่ของอาหาร และมีความเร็วลมประมาณ 100-3,500 ฟุต/นาทีกี่ ซึ่งอัตราที่แนะนำคือ -29°C ความเร็วลม 2,500 ฟุต/นาทีกี่

- **Belt freezing** วิธีนี้จะวางผลิตภัณฑ์เรียงบนสายพานโปร่งที่เคลื่อนที่ ผ่านไอน้ำเย็นในอุโมงค์ จนกระทั่ง ผลิตภัณฑ์แข็งตัวและเคลื่อนที่ ออก อีกทางด้านหนึ่งเพื่อบรรจุ ได้เลย วิธีนี้สามารถปรับความเร็วของสายพานให้พอดีกับการ แช่แข็งตัวของผลิตภัณฑ์และช่วยลดการปนเปื้อนด้วย **เหมาะสำหรับการแช่แข็งแบบ IQF**

ซึ่งปัจจุบันนี้มีการดัดแปลง Belt freezing ให้มีลักษณะแบบสายพานเป็นเกลียว (Spiral freezer) โดยมีสายพานยึดหยუნได้ มีรูพรุนอยู่ด้านล่างและวนเป็น

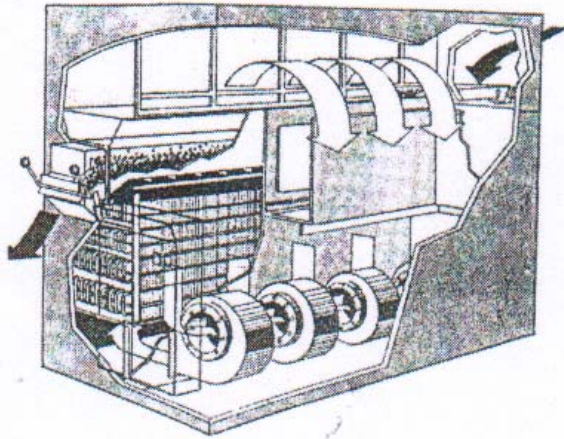
รูปเกลียว อาหารจะถูกส่งผ่านแช่แข็งมาบนสายพาน มีการเป่าลมเย็นจัดหรือละอองไอน้ำโตรเจนเหลวลงไปยังสายพาน ซึ่งเคลื่อนที่แบบสวนทางกัน เพื่อลดการสูญเสียน้ำหนักจากการระเหยของน้ำ

เครื่องแช่แข็งแบบนี้จะใช้พื้นที่น้อยและให้ความจุสูง เช่น สายพานยาว 50-75 ซม. ใน 32 เกลียว

- ข้อดีของ Airblast freezing**
- ต้นทุนในการดำเนินการต่ำ
  - สามารถใช้กับอาหารที่มีขนาดหรือรูปร่างต่าง ๆ กันได้
- ข้อเสียของ Airblast freezing**
- ถ้าควบคุมสภาวะไม่ดีจะทำให้เกิดการสูญเสียน้ำออกจากผลิตภัณฑ์มากเกินไป เกิด Freezer burn กับผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะที่ยังไม่มีการบรรจุหีบห่อ

- **Fluidized bed freezing** เป็นวิธีที่ดัดแปลงจาก Airblast freezing โดยมีหลักการคือ เป็นการอัดหรือเป่าอากาศเย็นจัดด้วยกำลังสูงจากฐานสายพาน(ตะแกรง)

โปร่งในอัตราที่เพียงพอที่ทำให้ ชั้นอาหาร อยู่ในสภาพลอยตัวตลอดเวลา ขณะผ่านลมเย็น เรียกว่า Through-flow air freezing มักใช้กับชั้นอาหารที่มี ขนาดเล็ก โดยปกติ ความเร็วลมที่ใช้ไม่ต่ำกว่า 375 ฟุต/นาที และมีอุณหภูมิประมาณ -34°C ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับขนาดของอาหารที่จะแช่แข็ง ความหนา รูปร่าง และความสม่ำเสมอ

ของชั้นอาหาร เช่น ชั้นของปลาควรมีขนาดไม่เกิน 8-10 นิ้ว วิธีการแบบนี้จะทำให้อาหารที่แช่แข็งไม่ติดกัน เรียกว่า Free flow product หรือเกิดสภาพ IQF (Individual Quick Freezing)

ข้อดีของ Fluidized bed freezing

- เป็น Quick Freezing
- สูญเสียความชื้นน้อยกว่า Airblast freezing เนื่องจาก IQF ทำให้รอบ ๆ ผิวของอาหารมีน้ำแข็งเกาะเป็นแผ่นฟิล์มบาง ๆ และยังช่วยป้องกันการเกิดออกซิเดชันด้วย

ข้อเสียของ Fluidized bed freezing

- ไม่เหมาะกับอาหารที่มีขนาดใหญ่ และรูปร่างไม่สม่ำเสมอ ซึ่งขนาดที่เหมาะสมกับการแช่แข็งคือมีความหนา 30-40 มม. และความยาวของชั้นผลิตภัณฑ์ ประมาณ 120-150 มม.

ข. Plate freezing (Contact plate freezing) เป็นวิธีการนำอาหารที่ต้องการแช่แข็งบรรจุในภาชนะบรรจุหรือบล็อกไปวางระหว่างแผ่นโลหะ 2 แผ่นที่เย็นจัด โดยแผ่นโลหะกลวงและถูกทำให้เย็นจัดด้วยสารทำความเย็น (Refrigerant) ที่บรรจุอยู่ ได้แก่ ฟร็อน -12, ฟร็อน -22, แอมโมเนีย เครื่องแช่แข็งแบบนี้จะมีแผ่นโลหะประกบกันหลายๆ แผ่น เรียงเป็นชั้น ๆ (โดยทั่วไปประมาณ 10 ชั้น) ระหว่างชั้นของแผ่นโลหะจะเป็นที่วางอาหารแช่แข็ง ทำให้อาหารสัมผัสกับผิวหน้าของแผ่นโลหะทั้ง 2 ด้าน ก็จะทำให้เกิดการถ่ายเทความร้อนอย่างรวดเร็ว จนเกิดการแช่แข็ง

การแช่แข็งแบบนี้จะเหมาะสำหรับการแช่แข็งอาหารที่บรรจุกล่องสี่เหลี่ยม ขนาดสม่ำเสมอ มีความหนาประมาณ 25-27 มม. และเวลาที่ใช้ในการแช่แข็งจะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับความหนาของผลิตภัณฑ์ และชนิดของผลิตภัณฑ์ ซึ่งอยู่ระหว่าง 90-120 นาที (2 ชม. ที่ -40°C)

ข้อดีของ Contact plate freezing - ลดการสูญเสียน้ำของผลิตภัณฑ์ เนื่องจากไม่มีการเคลื่อนที่ของอากาศ เหมือน Airblast freezing

ข้อเสียของ Contact plate freezing - อัตราการแช่แข็งค่อนข้างช้า คือ ประมาณ 90-120 นาที
- ของชั้นผลิตภัณฑ์ต้องมีความหนาสม่ำเสมอเท่านั้น

ค. Liquid-immersion freezing หรือ Direct-immersion freezing (การแช่แข็งแบบจุ่มในของเหลวที่เย็นจัด) วิธีการแช่แข็งแบบนี้ทำได้โดยการนำอาหารที่ต้องการแช่แข็งไปจุ่มในของเหลวที่เย็นจัดหรือฉีดพ่นของเหลวที่เย็นจัดลงบนผิวของอาหาร

ก็ได้ ซึ่งของเหลวที่เย็นจัดจะถูกทำให้เย็นโดย **Refrigerant** จนมีอุณหภูมิประมาณ -18°C หรือต่ำกว่า และต้องไม่เป็นพิษ ไม่มีกลิ่น ไม่มีผลกระทบต่อองค์ประกอบและคุณลักษณะของอาหาร โดยจะเรียกของเหลวที่ถูกทำให้เย็นจัดนี้ว่า **“Freezant”** ซึ่ง Freezant ที่ใช้กันมากคือ

1. Propylene glycol
2. Glycerol
3. NaCl
4. CaCl_2
5. สารละลายน้ำตาลกับเกลือ

ข้อดีของ Liquid-immersion freezing - ลดการสูญเสีย น้ำของผลิตภัณฑ์
- เป็น Quick freezing
- มีลักษณะเป็น Ice grazing ทำให้
ดึงดูดใจผู้บริโภค

ข้อเสียของ Liquid-immersion freezing - คุณสมบัติของ Freezant บางตัว
อาจมีผลต่อคุณภาพของ
ผลิตภัณฑ์ เช่น NaCl อาจทำ
ให้ผลิตภัณฑ์มีรสเค็มด้วย

วิธีนี้จึงไม่นิยมใช้ในอุตสาหกรรมอาหาร แต่จะใช้ในเรือประมงในการ
แช่แข็งปลา กุ้ง โดยการใช้น้ำเกลือ เช่น การแช่แข็งทูน่าในเรือ

ง. Cryogenic freezing หรือ Evaporating liquid freezing (การแช่แข็งแบบพ่นสารทำความเย็น) เป็นการแช่แข็งที่มีอัตราเร็วสูงสุด โดยอาศัยหลักการคือนำอาหารที่ต้องการแช่แข็งไปสัมผัสกับสารทำความเย็นที่มีคุณสมบัติเป็นสาร **“Cryogenic”** คือ สารประกอบที่มีจุดเดือดต่ำมาก และมีค่าความร้อนแฝงของการกลายเป็นไอค่อนข้างสูง เช่น Liquid N_2 (จุดเดือด -196°C) สารประกอบฟรืออนเหลว (Freon-12, CCl_2F_2 , Dichloro difluorometane มีจุดเดือด -30°C) Liquid CO_2 (จุดเดือด -57.9°C) โดยสารนี้จะดึงความร้อนจากอาหารเพื่อใช้ในการเปลี่ยนสถานะจากของเหลวเป็นไอ จึงทำให้อุณหภูมิของอาหารลดลงอย่างรวดเร็ว

สาร Cryogenic ที่นิยมใช้มากที่สุด คือ Liquid N₂ โดยการวางชิ้นอาหารบนสายพาน แล้วสายพานจะเคลื่อนที่เข้าไปในอุโมงค์สำหรับพ่นไนโตรเจนเหลวที่มีการควบคุมอย่างดี ไนโตรเจนเหลวก็จะถูกพ่นลงบนอาหาร จนกระทั่งอาหารนั้นแข็งตัว การแช่แข็งแบบนี้จะได้ผลิตภัณฑ์แบบ IQF (Individual Quick Freezing)

ข้อดีของ Cryogenic freezing

- ลดการสูญเสียน้ำของผลิตภัณฑ์
- ผลิตภัณฑ์เสียหายน้อย และไม่ทำลาย Texture
- สามารถแช่แข็งแบบต่อเนื่องได้

ข้อเสียของ Cryogenic freezing - ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสูง

1.2.3 หลักการเลือกวิธีแช่เยือกแข็ง เนื่องจากแต่ละวิธีจะมีข้อดี ข้อเสียแตกต่างกัน จึงควรเลือกวิธีการที่เหมาะสมโดยพิจารณาจาก

- 1) คุณภาพของผลิตภัณฑ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับ :
  - อัตราเร็วในการแช่แข็ง
  - การสูญเสียน้ำของผลิตภัณฑ์
  - ลักษณะของผลิตภัณฑ์ เช่น แบบก้อน แบบ IQF
- 2) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการและผลผลิต(Yield)ที่ได้ ได้แก่ :
  - ค่าพลังงานที่ใช้
  - ค่าแรงงาน
  - ค่า Refrigerant หรือ Freezant
  - น้ำหนักที่สูญหาย (% weight loss)
  - อัตราการคืนทุน คุ่มหรือไม่

1.3 การบรรจุ ผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการแช่แข็งแล้วจะนำมาบรรจุในถุงพลาสติก เช่น PE PP Polyester แล้วบรรจุในกล่องกระดาษแข็งเคลือบไข จากนั้นจะบรรจุลงในกล่อง

กระดาษลูกฟูกอีกชั้น เพื่อป้องกันไม่ให้ผลิตภัณฑ์กระทบกระเทือนระหว่างการเก็บรักษา และการขนส่ง

1.4 การเก็บรักษา ผลิตภัณฑ์ที่บรรจุเรียบร้อยแล้วจะนำไปเก็บรักษาที่อุณหภูมิ $<-18^{\circ}\text{C}$ โดยทั่วไปนิยมใช้ -20°C ความชื้นสัมพัทธ์ประมาณ 70 % และต้องควบคุมไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิในห้องเก็บรักษาเป็นการป้องกันการเสื่อมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เพื่อรอการขนส่งและจำหน่ายต่อไป

